

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Курової Анастасії Володимирівни на тему: «Психологічне здоров'я молоді в умовах невизначеності та технології його збереження», подану на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук (доктора наук) зі спеціальності 19.00.05 - соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Нестабільність сучасних соціальних, політичних умов, економічної еволюції суспільства стрибкоподібно зростає та пов'язана з об'єктивною і суб'єктивною невизначеністю. При цьому ситуацію невизначеності можна охарактеризувати багатьма ознаками, зокрема новизною, нечіткістю або суперечливістю інформації, яка поступає ззовні, складністю, відсутністю наявних перевірених способів дії тощо. Це вимагає від особистості, насамперед, психологічного здоров'я, а від сучасної психологічної науки – активної розробки та впровадження у практику інноваційних підходів та технологій його збереження. Особливо схвальним, у зв'язку з цим, вбачаємо звернення Курової А.В. до проблематики збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, яка покликана і спроможна здійснити вагомий внесок у подальший сталий розвиток країни.

Основні методологічні позиції дослідження викладено авторкою доволі аргументовано та коректно. Чітко визначено об'єкт, предмет і мету дослідження, а також завдання наукового пошуку, які потрібно виконати для її досягнення. Методи дослідження загалом адекватні поставленим завданням та у своїй сукупності сприяють їх системному вирішенню.

Доцільність результатів дослідження забезпечена методологічною обґрунтованістю вихідних положень, критичним аналізом стану досліджуваної проблеми, використанням широкої бази літературних джерел та комплексу взаємопов'язаних методів наукового пізнання, репрезентативністю вибірки, поєднанням кількісних та якісних методів аналізу даних.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження Курової А.В. полягає у тому, що у ньому вперше було визначено концептуальні теоретико-методологічні засади дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та соціально-психологічних технологій його збереження. Авторкою виділено основні соціально-психологічні предиктори та особливості психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (суб'єктивне благополуччя, оптимістична спрямованість особистості та ін.) і виокремлено структурні елементи психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (адаптивність, розвинені навички довільного самоконтролю поведінки, адекватне переживання власних успіхів та невдач, інтернальна локалізація відповідальності за значущі події власного життя). Дослідницею визначено рівні розвитку адаптаційних здібностей як компонента психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (високий – здійснена адаптація до умов невизначеності, високий рівень психологічного здоров'я; середній – потенційний компонент адаптації та психологічного здоров'я в умовах невизначеності; низький – дезадаптація до умов невизначеності та низький рівень психологічного здоров'я). Куровою А. В. розроблено та операціоналізовано моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності в онто- та соціогенезі (трифакторну модель психологічного здоров'я студентської молоді в умовах невизначеності (емоційно-вольові особливості; параметри самоактуалізації (підтримка та опора); типи міжособистісних стосунків (доброзичливість та підпорядкованість)); трифакторну модель психологічного здоров'я працюючої молоді в умовах невизначеності (локус контролю (відповідальність); особливості емоційно-вольового самоконтролю; параметри самоактуалізації (чутливість до себе, прийняття своїх переживань і потреб)); виокремлено та емпірично підтверджено показники, пов'язані зі складовими стратегій підтримки психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (локус контролю, самоактуалізація, ціннісні орієнтації, креативність, активність, часова спрямованість); визначено та проведено диференціацію соціально-психологічних стратегій збереження

психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності (екзогенна (екстернальна) і ендогенна (інтернальна); самоактуалізації та маніпуляції; активна (кар'єрна) і пасивна (рефлексивно-приспосувальна); креативності та звичайності; функціонально-дієва (сьогодення), споглядально-рефлексивна (минуле) і творчо-перетворююча (майбутнє) та стратегії керування цінностями, що призводять до внутрішньої гармонії або відсутність керування цінностями, дисгармонія); укладено психологічні портрети молоді з різними стратегіями збереження психологічного здоров'я в умовах невизначеності; обґрунтовано доцільність застосування та доведено ефективність технологічного підходу до збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Отже, слід констатувати вагому наукову новизну дисертаційного дослідження, його загальнонаціональне значення, повноту викладення основних положень та висновків у наукових публікаціях авторки, зарахованих за темою докторської дисертації, та відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

У *першому розділі* дисертаційної роботи «Проблема психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності» авторкою розглянуто теоретико-методологічні підходи до вивчення феноменів невизначеності та психологічного здоров'я; розкрито особливості сучасної української молоді та проблеми її психологічного здоров'я в умовах невизначеності.

На підставі проведеного теоретико-методологічного аналізу дослідниця встановила, що головною умовою виходу з ситуації невизначеності є необхідність усвідомлення проблеми, виникнення пізнавальної потреби діяти у нових невідомих умовах, формування відповідних рис особистості та виникнення поведінкових патернів (компетенцій), які забезпечують функціонування особистості у ситуації невизначеності.

Дослідницею доведена необхідність створення єдиної концепції психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та переосмислення проблематики у контексті теоретико-методологічних позицій сучасної соціальної психології.

У *другому розділі* «Концепція психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності» здійснено концептуалізацію проблеми психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, визначено методологічні засади дослідження та проаналізовано можливості застосування технологічного підходу до збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Авторкою надано концептуальне соціально-психологічне обґрунтування проблеми психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності. Показано, що її розгляд через призму основних положень позитивної психології, теорії суб'єктно-діяльній активності як умови еволюції особистості, а також системного, синергетичного, особистісного, генетичного підходів, теорії ортобіозу особистості, суб'єктно-вчинкової парадигми та теорії невизначеності дозволяє говорити про збільшення вимог до сучасної молоді та надзвичайної важливості підтримки і збереження її психологічного здоров'я протягом усього життя.

Дисертанткою слушно підкреслюється, що психологічне здоров'я молоді в умовах невизначеності є складною структурою, яку розглядають як важливий механізм розуміння світу, планування свого життя в умовах невизначеності, адаптації людини до мінливих умов. Психологічне здоров'я особистості підтримується та зберігається в процесі аналізу конкретних ситуацій, з якими стикається молода людина, декатастрофізації, децентралізації та переформулювання проблеми.

У *третьому розділі* «Основні етапи та методи дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності» описано процедуру організації дослідження, обґрунтовано комплексний методичний інструментарій емпіричного дослідження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності. Авторкою показано, що наразі особливого значення набуває концепція необмеженого розвитку, згідно з якою розвиток необхідно розглядати як еволюційний поступальний рух. Так, психічний розвиток розглядається Куровою А.В. як епігенетичне явище, а основними його

характеристиками є новоутворення, притаманні кожному віковому періоду (що знайшло своє відображення у численних періодизаціях розвитку).

У *четвертому розділі* «Соціально-психологічні предиктори психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності» представлено результати емпіричного дослідження суб'єктивного благополуччя і оптимізму та їхніх складових як предикторів психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

За результатами проведеного дослідження Куровою А.В. визначено, що природна активність оптимістично налаштованої особистості підтримує її здатність нести відповідальність за події, що відбуваються в її житті, спираючись на існуючий запас енергії та власну ресурсну сферу в процесі продуктивного проживання ситуації невизначеності, без застосування при цьому всього репертуару механізмів психологічного захисту.

Дисертанткою також проаналізовано вплив складових мотивації професійної діяльності на рівень суб'єктивного благополуччя молоді й зафіксовано, що вплив зовнішніх чинників на мотивацію відбувається внаслідок заломлення через власну систему особистісних мотивів та цінностей.

У *п'ятому розділі* «Операціоналізація моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності» авторкою представлено результати якісного аналізу результатів дослідження переживання молоддю суб'єктивної невизначеності та готовності до змін, особливості структури та побудови моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності. Також, Куровою А.В. зроблено контент-аналіз складових психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, емпірично підтверджено співвідношення показників, пов'язаних з психологічним здоров'ям молоді в умовах невизначеності, виділено типи осіб із різними стратегіями збереження психологічного здоров'я в умовах невизначеності.

Дослідниця підкреслює, що особливим ресурсом для адаптивного переживання ситуації невизначеності є критичний момент життя, переломна подія, досвід негативного переживання, що підштовхує до необхідності

переходу на новий рівень розвитку. Так, універсальна готовність молоді до змін спрямована на майбутнє, що відкриває принципово нові можливості у переосмисленні категорії психологічного здоров'я в умовах невизначеності. Показано, що важливими характеристиками адаптаційного потенціалу молоді є здатність контролювати власну поведінку, адекватно оцінювати себе та події реального життя, що позитивно впливає на функціонування в умовах невизначеності.

У шостому розділі «Соціально-психологічні технології збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності» обґрунтовано використання соціально-психологічних тренінгових технологій для реалізації завдань збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, доведено ефективність їх застосування.

Серед проблемно-пошукових технік реалізації тренінгових технологій Куровою А.В. був зроблений акцент на техніки, пов'язані з описом, критичним аналізом конкретної проблемної ситуації, постановкою та формулюванням проблеми, а саме, наголошується можливість застосування техніки декатастрофізації, децентралізації або переформулювання.

Слід підкреслити, що дисертаційне дослідження Курової А.В. має вагоме теоретичне значення та безсумнівну практичну цінність, яка полягає у можливості використання методичного інструментарію при проведенні системних досліджень психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності; визначенні провідних стратегій збереження психологічного здоров'я молоді та їх використання у психологічній, педагогічній, медичній практиці з метою покращення якості життя та розвитку здатності молодих людей до прийняття рішення й обрання оптимальних стратегій поведінки в умовах невизначеності, спрямованих на збереження та підтримку належного рівня психологічного здоров'я, просоціальної активності. Результати дисертаційного дослідження можуть бути також реалізовані у практиці психологічного консультування молоді, організації її підготовки до соціально корисної, зокрема, волонтерської діяльності та використані в освітньому процесі підготовки здобувачів вищої освіти.

Позитивної оцінки заслуговує те, що отримані дані проведеного дослідження широко впроваджені у діяльність організацій та установ різного рівня, зокрема в освітній процес Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ), Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Одеського вищого професійного училища автомобільного транспорту, Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України та у роботу Одеських відділень № 1-3 Акціонерного Товариства «Ідея Банк» (Idea Bank), Громадської організації «Одеська обласна організація медико-психолого-педагогічної допомоги «Здорове суспільство», Комунального некомерційного підприємства «Дитячий консультативно-діагностичний центр імені академіка Б.Я. Резніка» (м. Одеса).

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у докторській дисертації Курової А.В., повною мірою відображені у наукових публікаціях авторки, зарахованих за темою докторської дисертації (загалом 47 наукових публікацій, з яких 1 одноосібна монографія, 25 статей у наукометричних фахових виданнях (з них 3 статті проіндексовані у наукометричній базі Scopus та 2 статті – у наукометричній базі Web of Science Core Collection).

Результати дисертаційного дослідження пройшли також належну апробацію на міжнародних (зокрема, у країнах Європейського Союзу) та всеукраїнських науково-практичних конференціях (21 публікація у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій).

Реферат повністю відображає концепцію та основні методологічні позиції дисертації, її зміст, теоретичні положення, емпіричні результати, висновки.

Аналіз тексту дисертації дає підстави вважати, що Курова А.В. на високому науково-методичному рівні спланувала та здійснила змістовне дослідження, зробила ґрунтовні висновки, які мають чимале науково-

теоретичне та прикладне значення. У цьому плані дисертантка проявила себе як успішний та вдумливий науковець, спроможний запропонувати та перевірити нові форми і методи роботи з технологій збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності, організувати консультативну та корекційно-розвивальну роботу з нею.

Разом із цим, потрібно зазначити, що дисертація Курової А.В. не позбавлена деяких недоліків і положень, які можуть слугувати підставою для дискусії:

1. При проведенні теоретико-методологічного аналізу дисертаційного дослідження авторка використовує, як основні методологеми, положення позитивної психології, теорії суб'єктно-діяльній активності як умови еволюції особистості, основні положення особистісного підходу, ортобіозу та суб'єктно-вчинкової парадигми. Проте, залишається незрозумілим як співвідносяться ці положення у контексті запропонованої моделі психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

2. При розкритті структури психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності та технологій його збереження дисертантка акцентує увагу на стратегіях збереження психологічного здоров'я, що потребує обґрунтованого і поглибленого розкриття.

3. У дисертаційному дослідженні слушно задіяний технологічний підхід до збереження психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності. Натомість, загальна сутність концептуальної основи такого підходу потребує додаткової аргументації.

4. Дисертанткою розроблено та впроваджено ґрунтовну програмно-цільову технологію щодо підтримки психологічного здоров'я молоді. При цьому основні умови та складові її ефективної реалізації висвітлені, на нашу думку, доволі узагальнено.

5. У підрозділі 5.2. авторка розглядає психологічне здоров'я як ресурсну сферу особистості. На наш погляд, здійснивши глибокий аналіз змістовних аспектів цієї категорії, дисертантка у подальшому відходить від

неї, що призводить до поверхової характеристики ресурсної сфери особистості в умовах невизначеності.

Проте, наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, яка має вагому наукову новизну, теоретичне та практичне значення для соціальної психології, а також для інших наукових галузей, що займаються дослідженням психологічного здоров'я молоді в умовах невизначеності.

Отже, дисертація Курової А.В. на тему: «Психологічне здоров'я молоді в умовах невизначеності та технології його збереження» є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані теоретичні та емпіричні результати вирішення означеної проблематики, і відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., що дає підстави для присудження Куровій Анастасії Володимирівні наукового ступеня доктора психологічних наук (доктора наук) зі спеціальності 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи.

Офіційний опонент:

докторка психологічних наук, професорка,

завідувачка кафедри

психології та філософії

Буковинського державного

медичного університету

Алла БОРИСЮК

Підпис

Алла Борисюк

засвідчую:

завідувачка відділу кадрів

Буковинського державного медичного університету

Тетяна Герасік